

DOS VASOS CALICIFORMES AMB INSCRIPCIÓ IBÈRICA ANTE COCTURAM DEL MUSEU DE FIGUEROLA DEL CAMP I EL SEU ESPECTACULAR CONJUNT DE FALSOS

Two Goblets with Iberian Ante Cocturam Inscriptions from the Figuerola del Camp Museum and the Amazing Set of Fakes Exposed There

JOAN FERRER I JANÉ

Grup LITTERA. Universitat de Barcelona. joan.ferrer.i.jane@gmail.com

RESUM:

*En aquest treball es presenta una nova lectura de dues inscripcions ibèriques realitzades sobre dos vasos caliciformes de procedència desconeguda de la col·lecció de la Fundació Privada Catalana per a l'Arqueologia Ibèrica que van ser publicades el 2005. A la primera inscripció s'hi identifica un text formulari complet, probablement votiu, estructurat en almenys dos segments formats per la combinació múltiple de cinc elements ja coneguts: **īre**, **bidia**, dos cops, **bene**, **baikar** i **ban**, tres cops. Entre ells cal destacar l'element **bidia**, fins ara només conegut als plats de plata d'Abengibre en inscripcions en escriptura ibèrica sud-oriental. El segon vas presenta un estat de conservació precari que dificulta la lectura de la inscripció, però a més de l'element **iusdis**, possible variant d'**iunstir**, podria estar format exclusivament per antropònims. Les altres catorze inscripcions ibèriques del museu són, al meu parer, falses, inclosa la inscripció pintada publicada juntament amb els dos vasos caliciformes.*

Paraules clau: llengua ibèrica, escriptura ibèrica, falsos, vasos caliciformes, Abengibre.

ABSTRACT:

*This paper presents a new reading of two Iberian inscriptions on two goblets of unknown origin belonging to the collection of the Catalan Private Foundation for the Iberian Archaeology that were published in 2005. The first inscription probably contains a votive text divided into at least two segments made by combining multiple times five already known elements: **īre**, **bidia** (2), **bene**, **baikar** and **ban** (3). It has to be pointed out the presence of the element **bidia** only known so far in the inscriptions of the silver dishes of Abengibre in south-eastern Iberian script. The second goblet is in poor condition, making the inscription difficult to read. In addition to the element **iusdis**, a possible variant of **iunstir**, it might only contain personal names. In my opinion the other fourteen Iberian inscriptions of the museum are fakes, including the painted inscription published along with the two goblets.*

Key words: Iberian language, Iberian script, fakes, goblets, Abengibre.

INTRODUCCIÓ

L'any 2005 es va crear la Fundació Privada Catalana per a l'Arqueologia Ibèrica a partir d'una iniciativa privada liderada per l'economista i advocat Àngel Segarra. Una de les primeres iniciatives de la Fundació va ser establir un premi de recerca sobre arqueologia ibèrica que va guanyar Jesús Rodríguez Ramos amb el seu excel·lent treball *Introducció a l'estudi de les inscripcions ibèriques*, que es va publicar en el primer i únic número de la Revista de la Fundació el 2005. En aquest mateix exemplar, aquest investigador donava notícia en un treball molt breu de tres inscripcions ibèriques recentment adquirides per la Fundació, una pintada i dues esgrafiates. Tot i que pel que sembla només va tenir accés a fotografies parcials de la ceràmica pintada, publicades a l'article, i a dibuixos de les tres, que no es van arribar a publicar.

Uns anys més tard, la fundació va inaugurar a Figuerola del Camp (Alt Camp, Tarragona) un Museu Arqueològic, que vaig visitar en primer lloc el 8 de novembre del 2012 i més recentment el 18 d'agost de 2016¹. Entre les peces que vaig poder inspeccionar es troben les tres publicades per Rodríguez Ramos, circumstància que em permet considerar la falsedat de la inscripció pintada i l'autenticitat dels dos esgrafiatos, dels quals es poden corregir

les lectures publicades. A més d'aquestes tres, el museu disposa d'una dotzena addicional d'inscripcions ibèriques, la majoria de gran longitud i sobre suports espectaculars, però que al meu parer són falses.

EL PRIMER VAS

La primera peça és un petit vas caliciforme globular de ceràmica ibèrica comuna oxidant d'uns 10 cm d'alçada (BDHesp-SP.01.10). Tot i que en el moment de la seva adquisició el vas estava reconstruït (fig. 1, esquerra), només és original la major part de la meitat superior, on es conserva la inscripció. La meitat inferior està completament perduda a excepció potser de la base, que no connecta en cap punt amb la meitat superior. Tot i que algunes diferències amb el gruix, tipus de pasta i acabat de la superfície fan dubtar també de que realment la base correspongui al vas original. Actualment el vas es troba en procés de restauració, que en fer les inspeccions encara no estava finalitzat (fig. 1, dreta).

La inscripció consta de restes de 21 signes, més un signe perdut, corresponents a l'escriptura ibèrica nord-oriental i està realitzada abans de la cocció a la meitat superior de la paret externa del vas amb signes d'uns 2 cm d'alçada (fig. 2). La segona meitat del text està molt

Fig. 1: Primer vas. Esquerra: estat en ser adquirit. Dreta: estat actual.

Fig. 2: Dibuix de la primera inscripció.

difuminada a causa probablement de l'erosió postdeposicional un cop trencat el vas, de forma que, mentre la meitat de la inscripció restava protegida, l'altre meitat restava exposada. Potser també hi podria haver influït el procés de neteja a què molt probablement va ser sotmès en el primer procés de reconstrucció, per eliminar la concreció que el devia recobrir en gran part. De fet, en aquesta zona són les restes de concreció les que permeten resseguir els traços originals.

La lectura dels dos primers signes és molt clara **i1** i **ř5** (fig. 3). La classificació de variants dels signes usada en aquest treball és la d'Untermann (1990). El signe següent és inequívocament un signe **e4**, tot i estar perdut en la seva meitat inferior. A continuació hi ha un espai on podria figurar un signe perdut. El signe següent també està fragmentat però hauria de ser un signe **ti**, tot i que no es pot assegurar de quants traços, seguit per cinc signes molt clars, un signe **a3** de peu llarg, un **be11**, un **n1**, un **e4** i un **ba1**. Del signe següent, que pel context sembla que hauria de ser un signe **n1**, només se'n conserva un fragment de l'asta vertical dividit entre dos fragments, tot i que la superfície d'unió entre els dos fragments és mínima, sembla que encaixen. Els signes següents estan molt erosionats però es poden llegir bé: el primer és sense dubtes un **bi5** amb el traç corbat recargolat, el següent és un probable **ti** de dos traços, **ti3**, així com els següents són **a3**, **ba1** i **n1**. A continuació hi ha un separador de tres punts clars i un quart a la part superior lleugerament erosionat, seguit de dos signes encara més erosionats que els anteriors, el primer probablement sigui un signe **ba1**, si no hi ha cap traç perdut, mentre que el següent sembla que hauria de ser un signe **i1**. El següent també està afectat per una fractura però és clarament un signe **ka3**. El següent és un **r3** i els dos signes finals són un signe **ba1** i un signe **n1**. A continuació hi ha un clar separador format per quatre punts.

La presència de la variant de **ti** de dos traços i la **ka** complexa són indicis propicis a pensar que la inscripció usa el sistema dual que permet diferenciar les oclusives sordes de les sonores (Ferrer i Jané 2005), tot i l'absència de dualitats explícites com sol passar en els textos curts.

Atès que és tracta d'una inscripció circular, no és evident quin és el punt d'inici de lectura. Tot i així, entre el separador que hi ha darrera de la seqüència **baikarban** i la seqüència **ire** sembla que hi ha espai suficient per considerar que aquest és el punt d'inici de lectura. A més, **ire** es caracteritza per aparèixer com a element inicial dels textos. Tampoc és clar si hi ha un separador entre **beneban** i **bidiban**, la superfície està molt erosionada, per tant d'existir seria difícil identificar-los, però per altra banda, a diferència dels altres separadors del text, els signes implicats es troben molt enganxats.

La transcripció de l'*editio princeps*, basada en un dibuix incomplet, era ()++**ban+s'ban ir**++**abeneba**], amb lectures alternatives |**tiaban** o |**tifban**, pels primers signes. Però al meu parer i d'acord amb l'anàlisi realitzat, la transcripció restaria estrictament com: **ire[-]** **diabeneba+bidiban** · **baikarban** · i si tal com sembla plausible, reconstruïm el signe perdut com a **bi** i els altres signes fragmentats amb els alternatives més plausibles, la lectura restaria: · **ire[bi]****diabeneban** ([·]) **bidiban** · **baikarban**.

El text està estructurat en dos, o potser tres segments: **ire[bi]****diabeneban**, **bidiban** i **baikarban**. Tot i que els elements lèxics que els formen són només cinc, **ire**, **bidia**, **bene**, **ban** i **baikar**.

ire	bidia	bene	baikar	ban	
<i>ire</i>	[bi]día	bene		ban	([·])
	bidia			ban	·
			baikar	ban	·

ire: Aquest element acostuma a figurar entre els primers elements dels textos on apareix. Per alguns investigadors podria ser un pronom o adjectiu demostratiu (Untermann 1996: 90; Rodríguez Ramos 2005a: 53; Orduña 2006: 104), ja que quasi sempre apareix davant segments que es deixen interpretar com a substantius del lèxic comú als quals sembla determinar (Ferrer i Jané 2006: Annex 4; Moncunill 2007: 188): **ire** + N. És el cas de la tortera del Vilar (Valls; BDHesp-T.03.04; Ferrer i Jané 2008): **ire** + **kešta(m)n**, de la pàtera (C.21.2) de plata de Tivissa: **bade** + **ire** + **baikar** i

Fig. 3: Fotografies de detall de la primera inscripció.

del plom F.9.5 d'Orlell, on *ife* apareix aïllat com a primer segment davant *bodotaś* que s'interpreta habitualment com un antropònim (Fletcher 1981: 67; Faria 1990-1991: 85; Rodríguez Ramos 2014: 146), tot i que podria no ser-ho (Untermann 1990: 221, nota 48; Ferrer i Jané 2006: Annex 4). En tot cas, de confirmar-se el seu ús davant antropònims, caldria estendre l'abast de l'esquema als antropònims: *ife* + {N / NP}. A aquesta relació caldria afegir ara el cas *ife* + *[bi]dia* d'aquest vas, tot i que cal tenir en compte que potser l'element determinat per *ife* sigui *[bi]diabene*. En d'altres casos podria actuar com a pronom, com sembla ser el cas del text *bas + sumi + dadin + ife* d'una ceràmica pintada (F.13.5) de Llúria, on apareix com a darrer element del text, integrat en una possible forma verbal (Silgo 1996: 304; Orduña 2006: 195). Menys clar és el seu ús a la gerreta de La Joncosa *barete + ife + oskaistire* (D.18.1).

La combinació d'*ife* amb *bidia*, o menys probablement amb *[bi]diabene*, juntament, amb la combinació de *baikar* i *bidia* amb *ban* d'aquest vas, permeten confirmar la relació entre els presumptes substantius i l'element *ife*, que els precediria, i *ban*, que els succeiria, i que ja es podia entreveure pel parell *ife* + *kešta(m)n* (BDHesp-T.03.04) i *kaštaum* + *ban* (BDHesp-GI.13.07) de les torteres del Vilar de Valls i de Sant Julià de Ramis (Ferrer i Jané 2008). Tot i així, tant pels exemples documentats fins ara, com pel suposat significat d'aquests elements, demostratiu el primer i article indeterminat el segon, sembla que *ife* i *ban* s'haurien d'excloure. Així doncs, seria més probable que *ife* determinés a *bidia* i que *ban* determinés a *bene*. L'alternativa en la que els dos elements determinessin a l'element compost *[bi]diabene* és menys probable. De forma més especulativa, també es podria afegir a aquest grup l'*ife* de la ceràmica pintada de

Llúria F.13.5, ja que tot i ser el darrer element del text, i probablement estar actuant de pronom fent referència a un substantiu elidit, aquest potser podria ser el primer element del text, perdut, però pel que suposem representa el mateix objecte i que per tant hauria de ser *abardan*, en ser un *kalathos*, i que com es habitual ve seguit per *ban*.

Ref.	Suport	bade	ife	Substantiu	ban
C.21.2	vas	<i>bade</i>	<i>ife</i>	<i>baikar</i>	
Figueroles (BDHesp-SP.01.10)	vas caliciforme			<i>baikar</i>	<i>ban</i>
BDHesp-T.03.04	Tortera		<i>ife</i>	<i>kešta(m)n</i>	
BDHesp-Gl.13.07	Tortera			<i>kaštaum</i>	<i>ban</i>
Figueroles (BDHesp-SP.01.10)	vas caliciforme		<i>ife</i>	<i> bi dia</i>	
Figueroles (BDHesp-SP.01.10)	vas caliciforme			<i>bidia</i>	<i>ban</i>
F.13.5	<i>kalathos</i>		<i>ife</i>	<i>(abardan?)</i>	
F.13.5	<i>kalathos</i>			<i>[abardan]</i>	<i>ban</i>

bidia: L'element *bidia* en aquest text es documenta clarament en el segment *bidiaban* i probablement s'ha de reconstruir al segment *ire[bi]diabeneban*. Aquest element és probablement el que està a la base de l'element *bidiar* (G.16.4 i G.16.5), variant del més freqüent *bediar* (G.16.1C, G.16.1D, G.16.2 i G.16.3), que apareix a la vaixel·la de plata del tresor d'Abengibre. Aquest tresor, tot i que estrictament procedeix d'una troballa sense context arqueològic, normalment és considerada com a procedent d'un context votiu (de Hoz 2011: 349 i 432).

Amb aquesta nova inscripció, la condició de substantiu de *bidia* es veu reforçada, ja que apareix per primera vegada combinant amb *ban*, tal com passa amb *kaštaum*, *seltar*, *šalir*, *eta*, *eřiar*, *baltuřer*, *abardan*, *bekoř* (Ferrer i Jané i Escrivà 2013) i ara també *baikar*, pel testimoni d'aquest mateix vas. I també amb *ife*, tal com passa amb *baikar* i *kešta(m)n*. La seva condició de substantiu ja se sospitava per la seva repetició sobre el mateix suport en el cas de la vaixel·la de plata d'Abengibre i la seva posició de N en les esquemes NP + ar + N (Rodríguez Ramos 2002: 208; Ferrer i Jané 2011: 13): Per exemple *konildiř* + ar + *bidiar* (G16.5) i *aibeloř* + ar + *bediar* (G16.1).

Quintanilla (2005: 513) compara *bidiar* amb *egiar* i contempla la possibilitat que ambdós puguin ser substantius que també podrien actuar com a verbs. En tot cas, la relació entre *bidiaban* i *bidiar* és la mateixa que hi ha entre *etaban* i *etar*. En canvi, en el cas de *kitar* o *šalir*, que es documenten en les formes *kita* i *šali*, combinen amb *ban* amb la forma *kitarban* o *šalirban*, comportament que també sembla seguir *baikar*.

Fins l'aparició d'aquest text, l'element *bidia* només s'havia documentat en escriptura ibèrica sud-oriental, i per tant amb aquesta nova ocurrència passa a engruixir la relació dels termes ibèrics que es documenten en ambdues escriptures. La documentació de *bidia* en escriptura nord-oriental, també com a substantiu i en un context similar al que es documenta en el parell *bidiar/bediar* a les inscripcions sud-orientals, és un suport addicional directe a la lectura com a *bi* del signe \uparrow i indirectament a la lectura com a *be* del signe $\underline{\text{z}}$, per l'alternança amb *bi* al parell *bidiar/bediar*, i a la lectura amb el valor *r* del signe r , per ser aquest un morf característic dels substantius. Cal tenir present que en contra de l'opinió majoritària (Ferrer i Jané 2010 amb bibliografia anterior), alguns investigadors (de Hoz 2011: 738-741) encara no donen per desxifrats els signes sud-orientals llegits majoritàriament com a *be* ($\underline{\text{z}}$) i *r* (r). El morf *r* (Orduña 2006: 73), que ara ja es pot confirmar al parell *bidia/bidiar* és el mateix que es detecta explícitament en altres possibles substantius com *šali/šalir*, *eta/etar*, *kita/kitar*, *tesis/tesir*.

Cal avaluar la possibilitat que l'arrel *bid/bed* de *bidia/bedia* sigui la mateixa *bid/bed* que apareix al parell *bidan/bedan*, que es documenten als segments *tolirbidane* (F.13.27), *tolif--jidane* (F.13.5) i *benebedaner*, (F.13.12 i F.13.28), tenint en compte que ambdós elements apareixen combinant amb *bene* i que probablement el contingut dels textos dels vasos pintats de Llúria, com el d'aquest vas i dels plats d'Abengibre, sigui votiu. Potser també tingués relació amb el formant antroponímic *bedin* (Ferrer i Jané 2010: nota 70).

Ref.	Suport	NP	(a)r / (e)n	ife	bedia / bidia	r	bene	ban	Altres
G.16.1C	Plat de plata				<i>bedia</i>	<i>r</i>			<i>inar</i>
G.16.1D	Plat de plata	<i>aibeloř</i>	<i>ar</i>		<i>bedia</i>	<i>r</i>			
G.16.2	Plat de plata	<i>ebaar</i>	<i>en</i>		<i>bedia</i>	<i>r</i>			
G.16.3	Plat de plata	<i>aituřgi</i>	<i>n</i>		<i>bedia</i>	<i>r</i>			
G.16.4	Plat de plata	<i>aituřgi</i>	<i>n</i>		<i>bidia</i>	<i>r</i>			
G.16.5	Plat de plata	<i>konildiř</i>	<i>ar</i>		<i>bidia</i>	<i>r</i>			
Figueroles (BDHesp-SP.01.10)	Vas cal. cer.			<i>ife</i>	<i> bi dia</i>		<i>bene</i>	<i>ban</i>	
Figueroles (BDHesp-SP.01.10)	Vas cal. cer.				<i>bidia</i>			<i>ban</i>	

Respecte del seu significat, per de Hoz (2011: 349) la presència de clars antropònims ibèrics a les inscripcions d'Abengibre descartaria els paral·lels més directes en d'altres epigrafies, com podria ser 'propietat del temple' o 'propietat de la comunitat' i es decanta per considerar que de *bidiar* podria ser la institució o la divinitat receptora de l'ofrena. En canvi, per Rodríguez Ramos (2002: 208) *bidiar* podria identificar el suport, potser un tipus de bol. En canvi, Faria (2003: 315) considera la possibilitat que sigui una fórmula votiva. Al meu parer, la presència de *bidia* en un vas caliciforme trenca la regularitat que definien els plats de plata d'Abengibre i descarta l'alternativa que sigui un concepte que estrictament identifiqui un tipus de recipient. L'alternativa que sigui una divinitat tampoc sembla gaire probable, ja que el paral·lisme, tant estructural com combinatori, amb la resta de probables substantius del lèxic comú afavoreix interpretar *bidia/bidiar* com un substantiu del lèxic comú que expressi algun concepte relacionat amb el ritual votiu en el qual tant els vasos caliciformes, com els plats de plata estaven involucrats.

bene: Aquest element ja va ser identificat correctament a l'*editio princeps* (Rodríguez Ramos 2005c: 7). Anteriorment aquest element només s'havia documentat en un mateix segment, *benebedaner*, que es repeteix en dues ceràmiques pintades de Lliria (F.13.12 i F.13.28) i que admetria una interpretació com a antropònim format per *bene*, *bedan* i *er* (Untermann 1990: n° 33; Rodríguez Ramos 2014: n° 37), tot i que no es pot descartar que en realitat es tracti d'un teònim. La interpretació de *bene* com a formant antroponímic vindria corroborada pel nom d'un dels cavallers de la Turma Salluitana: BENNABELS, on la forma BENNA podria ser l'adaptació llatina de *bene*. Tot i així, en el text d'aquest vas caliciforme, l'element *bene* clarament no està actuant com a formant antroponímic. Mentre que el fet que pugui estar combinant amb *ban* permet plantejar que en aquest cas estigui actuant com a substantiu del lèxic comú. Tot i que, si *bidiabene* fos un substantiu compost, *bene* no tindria que ser necessàriament un substantiu. En aquesta alternativa, caldria avaluar la possibilitat que *bidiabene* i *benebedan* estiguessin representant conceptes relacionats.

ban: Aquest element, que apareix molt freqüentment darrere elements que apareixen repetidament i en la mateixa forma sobre el mateix tipus de suport i que s'interpreten com a substantius que probablement identifiquen l'objecte sobre el qual apareixen de forma repetitiva. Tot i que en alguns casos també podrien representar conceptes estretament relacionats amb el context on s'usa l'objecte

o amb les persones que l'usen. Els més clars: *seltar*, sobre esteles de pedra, *šalir*, sobre monedes de plata, *eta*, sobre monedes de bronze, *kitar*, sobre monedes de plata, *kaštaun / kaštaum*, sobre torteres (Ferrer i Jané 2008), *éfiar*, *baltušer* i *abardan*, cadascun sobre diferents tipus de recipients de ceràmica pintada (Ferrer i Jané i Escrivà 2013), *bekoř* (Ferrer i Jané i Escrivà 2013), que probablement fa referència a algun dels elements iconogràfics, potser el cavall o el cavaller, i ara també *bidia*, *baikar* i potser *bene*, pel testimoni d'aquest mateix vas.

Al meu parer, s'ha d'interpretar *ban* com a determinant, en funció compatible d'article indeterminat, hipòtesi que encaixaria amb la seva presència en marques de valor de les unitats de bronze d'*undikesken*, on es deixa interpretar com a indicador de la unitat, *etaban* (= 'un eta'?) (Ferrer i Jané 2007). Aquests arguments i la seva combinatòria amb d'altres elements del sistema, permeten pensar que representi també a la unitat en el sistema de numerals (Orduña 2005; Ferrer i Jané 2009). Per Michelena (1976: 357), Silgo (1994: 63) i Rodríguez Ramos (2004: 337, nota 39; 2005a: 52) *ban* podria ser un determinant del substantiu que el precedeix: adjectiu demostratiu o article.

baikar: L'element *baikar* apareix de forma sistemàtica sempre en petits vasos per contenir líquids. De les diverses hipòtesis plantejades sobre el significat de *baikar*, crec que cal rebutjar les que relacionen aquest element amb el camp semàntic dels objectes de valor (Untermann 2001: 624; Gorrochategui 2002: 300; Orduña 2009b: 504) o el camp semàntic funerari (Panosa 1993: 186), on *baikar* tindria un sentit proper a 'difunt', 'tomba'. Al meu parer, la més plausible és la que planteja que l'element *baikar* pertanyi al camp semàntic dels recipients de líquids singulars, potser identificant el tipus de suport, prou genèric per representar tant una pàtera, com una copa, un escif o un vas, o bé al camp semàntic dels actes culturals en les que s'usessin aquests recipients identificant algun concepte relacionat. El fet que dels set coneguts, tres hagin aparegut amb seguretat en tombes i que altres dos siguin vasos caliciformes és un indicatiu positiu del seu ús cultural. En particular Rodríguez Ramos (2002b; 2005b: 34) l'interpreta com 'copa ritual, mentre que per Pérez Orozco (2009: 572) seria simplement 'vas'.

Un possible paral·lel per *baikar* podria ser l'element llatí *pocolom*, 'copa'/'vas per beure' (Ferrer i Jané i Sanchez e.p. 2017), que apareix exclusivament en inscripcions votives pintades acompanyat quasi sempre d'un teònim en genitiu, com per exemple *keri pocolom* 'copa de Ceres' (*CIL-I²*, 445).

Jaciment	Tipus / Forma	Material / Estil	Dimensions		
Lande Mesplède Vielles-Aubagnan (B.10.1)	Pàtera	Plata	Paret exterior?	<i>lbin</i>	<i>baikar</i>
El Castellet de Banyoles (Tivissa) (C.21.2)	Vas caliciforme carenat	Plata	Sota el peu	<i>bade + ire</i>	<i>baikar</i>
				<i>sokin</i>	<i>baikar</i>
Turó dels dos Pins (Cabrera de Mar) (BDHesp-B.44.16)	Petit Tassó	Ceràmica Comuna Ibèrica	Sota el peu	bandof + en + mi	baikar
Ensérune (Nissan) (B.1.1)	Copa	Ceràmica Àtica de figures roges	Paret exterior		<i>baikar</i>
Montjuïc (Barcelona) (BDHesp-B.37.03)	Escif	Ceràmica Àtica de vernís negre	Sota el peu		<i>baikar</i>
Sant Julià de Ramis (BDHesp-GI.07.06)	Escif	Ceràmica Àtica de vernís negre	Paret interior		<i>baikar</i> + <i>eker + ar</i>
Desconeguda (suposadament de la província de Castelló) (BDHesp- SP.01.10)	Vas caliciforme globular	Ceràmica Comuna Ibèrica	Paret exterior	<i>ire + [bij]dia + bene + ban,</i> <i>bidia + ban</i>	<i>baikar + ban</i>
Vilademuls (BDHesp-GI.07.01)	Vaset de fireta	Ceràmica grisa Ibèrica	Paret exterior	(-)+ <i>ti</i>	<i>baikar + mi</i>

Independentment del seu significat concret, sembla clar el seu ús com a substantiu. Així a la inscripció de la tassa del Turó dels Dos Pins, **bandof(e) + en + mi + baikar**, s'integra en posició de substantiu un dels esquemes de propietat NP + {(a)r / (e)n} + (mi) + (N) (Ferrer i Jané 2006: Annex 6). Un altre índex positiu del seu ús com a substantiu és la documentació en l'esquema **ire + N** al vas caliciforme de Tivissa (C.21.2). Finalment, aquest vas aporta un argument addicional, ja que per primer cop es documenta en la forma N + **ban**

EL SEGON VAS

Petit vas de ceràmica ibèrica comú d'uns 10 cm d'alçada (BDHesp-SP.01.09). A diferència de l'anterior la superfície presenta un acabat de més bona qualitat, amb la superfície polida. Originalment el vas va arribar a la col·lecció reconstruït de forma completa amb fragments ficticis sobre els quals en alguns casos s'havien traçat traços que continuaven els traços reals (fig. 4, esquerra). El servei de restauració del museu va descartar els fragments ficticis. Tot i així, la reconstrucció de la vora sencera no és possible ja que un dels fragments no sembla tenir contacte amb la resta i no està col·locat en

posició a la reconstrucció actual (fig. 4, dreta). Actualment el vas es troba en procés de restauració, que en fer les inspeccions encara no estava finalitzat.

La inscripció consta de restes de 18 signes corresponents a l'escriptura ibèrica nord-oriental i està realitzada abans de la cocció a la paret externa del vas amb signes d'uns dos cm d'alçada (fig. 5). Els signes perduts haurien de ser un mínim de tres i un màxim de cinc, un en mig del fragment continu i els altres, un o dos en cada fractura, als extrems del fragment aïllat. La llargada total de la inscripció hauria de ser d'uns 23 signes, similar a la del primer vas, tenint en compte que tant la dimensió del vas com la dels signes és similar, on a més dels 21 signes conservats, n'hi ha un de perdut i un espai no aprofitat al principi de la inscripció.

El text es un text circular i per tant no és evident quin és el punt d'inici de lectura, tot i que abans del signe **ta** hi ha un espai més ample del normal davant dels punts separadors, que a diferència dels altres separadors d'aquest text també guarden certa distància del signe precedent. En els textos circulars és habitual que els signes traçats al final apareguin més junts del normal, si es calcula malament l'espai necessari. També es pot produir l'efecte contrari si l'error de càlcul és per excés. En aquest cas, l'anomalia detectada entre el separador i el

Fig. 4: Segon vas. Esquerra: estat en ser adquirit. Dreta: estat actual.

Fig. 5: Dibuix de la segona inscripció.

signe **ta**, podria ser indicatiu que aquest és el punt d'inici de lectura. Els cinc fragments d'inscripció són (fig. 6): (1) **+gír · +**, (2) **s · iusdis ·**, (3) **arban ·**, (4) **· taf ·**, i (5) **+ban ·**.

El tercer i el quart fragments són els únics que encaixen clarament, ja que el signe fragmentat entre els dos és un signe **n** amb el traç diagonal perdut per coincidir amb la fractura i formant la seqüència **arban · taf**. Aquests dos fragments encaixen indirectament per la base amb el de la seqüència **s · iusdis ·** deixant un forat a la zona del text, on només hi podria cabre un signe, potser **i** o **u**, ja que en el segment **iusdis** apareixen amb una grandària inferior a la resta i en posició elevada. Del primer signe d'aquest fragment només en resta l'onada inferior, però correspon inequívocament a un signe **s** de múltiples onades com els dos dels segments **iusdis**.

El fragment **+ban ·**, que no està reflectit a la transcripció original, podria encaixar al final del fragment ja reconstruït **s · iusdis · [-]arban · taf**, ja que el petit fragment

de signe visible a l'extrem esquerre d'aquest fragment és compatible amb una porció d'arc d'un signe circular que podria ser la part dreta superior del signe **f** perduda, formant la seqüència **s · iusdis · [-]arban · tafban**. Tot i així, els fragments no presenten clarament superfícies adjacents. La interpunció al final del fragment **+ban ·** està formada per quatre punts.

Al principi del segment **+gír** no és clar quants signes falten, ja que el fragment no connecta amb cap altre, podria ser que no faltés cap signe, a més del fragmentat, però potser en falta un, dos com a màxim. Del primer signe visible d'aquest segment només és visible un traç vertical elevat. No es pot descartar que fos un signe **ti** de dos traços, tot i que l'espai exempt requeriria que el segon traç estigués molt separat del primer. En canvi un signe **ti** de tres traços no sembla possible. També podria ser un signe **n**, però no un signe **i**, ja que el traç intermedi s'hauria d'apreciar. Potser un **to** de dos traços, si fos

Fig. 6: Fotografies de detall de la segona inscripció.

un signe elevat. Si el traç fos complet, podria ser també **ba** i **o**. No sembla possible reconstruir un signe **e**, ja que quedaria massa enganxat al signe posterior. El signe **ki** està fragmentat en la seva meitat inferior, però no pot ser un altre signe, ja que l'alternativa de llegir un signe **l2**, no encaixaria amb el fet que el signe següent és un signe **f**. El signe final d'aquest fragment només és visible un traç vertical aïllat que podria correspondre a un signe **ba1** o potser a un signe **o**. No sembla probable que fos **e4**, atès que aleshores hauria de ser visible el traç superior, tot i que sí que podria ser un **e2**. Tampoc seria plausible que fos un signe **ti4**, ja que amb l'espai disponible a la dreta haurien de ser visibles els altres traços d'aquest signe, però sí que podria ser un **ti** de dos traços o un **to** de dos traços en posició elevada. El final d'aquest segment no encaixa directament amb cap altre, però, probablement hi hagi com a mínim un parell de signes perduts: **· +[- -]s ·**.

La transcripció de l'*editio princeps* era **[---]+kiř · ++++ · iusdis · [-?]afban · taf** amb proposta de reconstrucció **tikir** pel primer segment, tot i considerar l'alternativa **ba** pel primer signe. Per al primer signe del segon segment es proposa **ba** o **e** i per al darrer **ke** o **ta**. També es suggereix la possible existència d'un signe de menors dimensions que els anteriors i en posició elevada al principi del quart segment. Per al segon signe del quart segment es valora l'alternativa **ř**. La nova proposta de lectura no difereix gaire de la proposada originalment,

més enllà del canvi en l'inici de lectura, la lectura dual i el fragment afegit. Així doncs, la nova lectura restaria: **tařban · ([- -])+giř · +[- -]s · iusdis · [-]ařban ·**

tařban: Aquest element és un formant antroponímic (Untermann 1990: n° 116; Rodríguez Ramos 2014: n° 139) que podria estar actuant com a antropònim unimembre. Apareix per exemple a l'antroponim **tařbanikoř** en una placa de pedra de Canet lo Roig (F.2.2) i en una estela de Casp (E.13.1) a l'antroponim **ořortarřban**. Alternativament, tant **tař** (Untermann 1990: n° 115; Rodríguez Ramos 2014: n° 138) com **ban** (Faria 1990-1991: 83; Rodríguez Ramos 2014: n° 25) també són formants antroponímics i per tant també podria ser un antropònim bimembre.

([- -])+giř: Tenint en compte el petit traç visible a la part superior del signe que restringeix les possibilitats a **ti**, **to**, **ba** i **o**.

Tal com ja s'indicava a l'edició original (Rodríguez Ramos 2005c: 7), en el supòsit que es tracti d'un formant antroponímic, tot i el canvi de vibrant, el millor candidat seria **tigir** (Untermann 1990: n° 126; Rodríguez Ramos 2014: n° 154). Tot i així, aquesta reconstrucció presenta dos problemes, per una part no sembla plausible reconstruir la forma complexa amb tres traços i hauria de ser la simple de dos traços, en contra de l'esperable d'acord a les formes normals (Ferrer i Jané 2005: nota 4). Per altra banda, amb la vibrant **ř**, la forma **tigir** suposadament només es documentaria en una ceràmica àtica d'Ullastret

(C.2.10) de lectura poc clara. En canvi, amb l'altre vibrant i aïllat en forma de *kurzname* per exemple es documenta a **tigir** en una gerreta de ceràmica grisa del Turó dels dos Pins (BDHesp-B.44.17; Panosa 1993: 8.1).

Potser també seria possible considerar que **gír** actués com a formant, potser present a la llegenda monetal **ildigiúra** (A.98) (Faria 1991: 192; Ferrer i Jané 2010: 87). Si, tal com sembla, hi hagués almenys un signe més perdut, cosa que permetria reconstruir una variant reduïda d'algun formant conegut, com per exemple, suposant que el signe fragmentat és **di**, **adin** (Untermann 1990: n° 19; Rodríguez Ramos 2014: n° 17) o **bedin** (Untermann 1990: n° 37; Rodríguez Ramos 2014: n° 43). Si els signes perduts fossin dos, les alternatives augmenten: per exemple, **ildif** (Untermann 1990: n° 61; Rodríguez Ramos 2014: n° 65) o **ordín** (Untermann 1990: n° 95; Rodríguez Ramos 2014: n° 109).

Fora de l'àmbit antroponímic la forma **bakif** podria tenir com a paral·lel el segment **bidebakifsbane** a un dels ploms (F.9.5) de La Punta d'Orlell (La Vall d'Uixó). La resta de formes reconstruïbles: **okir** i **tokir** no presenten paral·lels significatius.

+[- -]s: El signe inicial hauria de ser **ba** o **o**, menys probablement **e**. Amb un sol signe segur i sense que el context general del text sigui prou clar, qualsevol proposta de reconstrucció és especulativa. Tot i així, entre els formants antroponímics documentats, hi podria encaixar **balkes** (Untermann 1990: n° 25; Rodríguez Ramos 2014: n° 24) present p.e. a **balkesbaiser** (C.5.1).

iusdis: Tal com ja s'indicava a l'edició original (Rodríguez Ramos 2005c: 7) aquest element és probablement una forma inèdita del paradigma de **iunstir** (Untermann 1990: 189; Rodríguez Ramos 2004: 276; Ferrer i Jané 2006: Annex 16; Moncunill 2007: 197; de Hoz 2011: 317)

La major part d'ocurrències d'**iunstir** i formes derivades apareixen en textos sobre làmines de plom, on **iunstir** apareix quasi sempre al començament del text (p.e. F.7.1). Precedit freqüentment pel segment **neitin** (p.e. BDHesp- T.07.03; Velaza 2003: 203), cosa que ha fet pensar que es tracti d'una fórmula de salutació (de Hoz 1979: 236; Velaza 1991: 80; 2011: 302) o propiciatòria (Rodríguez Ramos 2005a: 58).

De confirmar-se la relació amb **iunstir**, aquesta ceràmica seria una de les poques excepcions a l'ús d'**iunstir** en ploms. Tal com passa amb els vasos caliciformes, els altres suports: ceràmiques pintades (p.e. E.4.2 o F.13.5), ceràmiques grises (C.2.8, BDHesp- B.11.01, Ferrer i

Jané 2006), **pondus** (BDHesp-T.12.02; Velaza 2004: 328) i una pedra (BDHesp- HER.02.37; Moncunill *et al.* 2016) defineixen un context propici a cercar algun terme de l'àmbit semàntic cultural o votiu. Circumstància que quedaria corroborada per la recent identificació d'**iunstir** a una inscripció rupestre de Ger (Ferrer i Jané 2016).

[-]arban: En un segment tan curt i tenint en compte el precedent de **tarban** en aquest mateix text, la principal alternativa d'interpretació es considerar que es tracta d'un antropònim format per **ban** com a segon formant, i descartar que es tracti d'un substantiu determinat per **ban**. Probablement el millor candidat a formant antroponímic perdut seria **iaf** / **iar** (Untermann 1990: n° 56; Rodríguez Ramos 2014: n° 61), ja que el signe **i** és un dels signes que encaixaria bé en posició elevada. El formant **iaf** / **iar** podria estar present a l'antropònim BELESJAR (Orduña, 2009a) d'una inscripció llatina. Amb la vibrant **í** potser present a **basiaí** que forma part d'un segment d'interpretació poc clara **basiaírebe** del plom C.2.3 d'Ullastret i que Moncunill (2010: 61) interpreta com a antropònim. I potser amb la vibrant canviada present per exemple a **iaribeí** d'una estela de Casp (E.13.1), on probablement el segon format sigui **ibeí** (Ferrer i Jané i Garcés 2013).

Una possible alternativa a la identificació del signe **i** com a signe perdut podria ser el signe **ś**, cosa que permetria identificar com a possible formant a **śaf**, potser amb canvi de vibrant o el més freqüent **śar** (Rodríguez Ramos 2014: n° 131). També cal considerar la possibilitat, remota, ja que l'espai és ample, que el signe suposadament perdut no existeixi, si fos així, **aí** podria ser interpretat com a formant antroponímic (Untermann 1990: n° 12; Rodríguez Ramos 2014: n° 13), ja que apareix amb aquesta funció almenys al probable antropònim **aítageí** del plom G.7.2 de La Bastida de les Alcusses (Moixent).

PROCEDÈNCIA DELS VASOS CALICIFORMES

Tot i que la informació facilitada als responsables de la Fundació pel venedor de la peça no té perquè ser necessàriament fiable, aquest indicà que la procedència en origen dels dos vasos caliciformes era un jaciment de la província de Castelló. Les dues peces van venir en el mateix lot on també hi havia altres vasos caliciformes anepigràfics de diferents dimensions (fig. 7).

Els vasos caliciformes ibèrics són característics dels àmbits culturals ibèrics, ja siguin coves santuari, com zones culturals urbanes o necròpolis. Es consideren que

Fig. 7: Altres vasos caliciformes suposadament procedents del mateix jaciment.

s'usarien en libacions rituals que acabarien dipositats com a ofrena a la divinitat. Els vasos moltes vegades apareixen sencers, però en d'altres apareixen fragmentats aparentment de forma intencionada. Geogràficament (fig. 8), aquests tipus de vasos es distribueixen per tot el territori ibèric, tot i que la zona de màxima concentració de troballes és dona a la zona contestana i edetana (González-Alcalde 2009). Són especialment freqüents en coves santuari, però també en santuaris de superfície i necròpolis. A Catalunya les dues úniques coves-santuari identificades amb vasos caliciformes són la cova de La Font Major (L'Espluga de Francolí), punt 2 del mapa de la fig.8, d'on procedeixen dues inscripcions ibèriques (Rauret 1962), una de les quals encara inèdita, i L'Avenc del Gegant (Sitges), punt 1 del mapa de la fig. 8.

La paleografia també apunta cap al S (fig. 9), ja que l'ús de la variant de **ti3** de dos traços, present en ambdós vasos, és característica d'aquesta zona: per exemple a les inscripcions pintades (F.13.3, F.13.5, F.13.8, F.13.24) i al plom (F.13.2) del Tossal de Sant Miquel (Llúria), a les inscripcions pintades de La Monravana (F.12.1) i del Castellet de Bernabé (Llúria; BDHesp-V.06.001), als ploms (F.17.1, F.17.2 i F.17.3) de Los Villares (Caudete de las Fuentes) i del Pixócol (Balones; BDHesp-A.03.01) o la inscripció rupestre de l'abric Burgal (Siete Aguas; BDHesp-V.10.01). Aquesta variant també apareix en un plom de procedència desconeguda (BDHesp-T.00.03), que s'atribueix al S de Catalunya, potser a Tivissa, però podria ser de més al S. La variant **be10** arrodonida, invertida i amb el traç central sencer també és característica d'aquesta zona: apareix als ploms (F.17.1 i F.17.2) de Los Villares (Caudete de las Fuentes), a les inscripcions pintades del Tossal de Sant Miquel (Llúria; F.13.4, F.13.12, F.13.15, F.13.17, F.13.28, F.13.40, F.13.63 i F.13.74), així com també a un dels ploms de la Punta d'Orlell (La Vall d'Uixó; F.9.8).

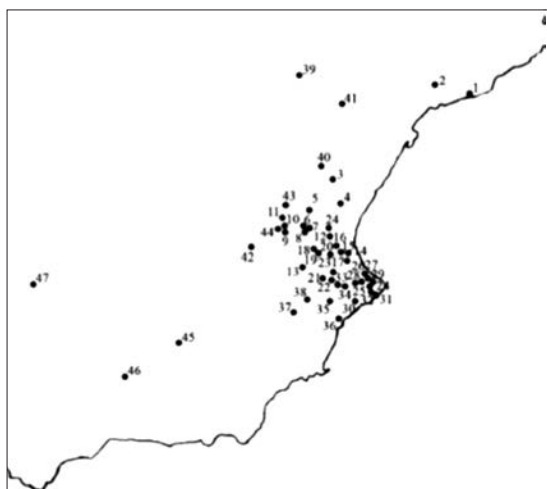

Fig. 8: Mapa de dispersió de les coves santuari ibèriques amb vasos caliciformes (González-Alcalde 2009).

En canvi, la dispersió de l'element lèxic **baikar** es l'oposada (fig. 9), ja que es caracteritza per concentrar-se a l'àmbit nord-oriental del territori de llengua ibèrica: El Castellet de Banyoles (Tivissa) (C.21.2), Aubagnan (B.10.1), Ensérune (B.1.1), Montjuïc (BDHesp-B.37.03), Sant Julià de Ramis (BDHesp-GI.07.06; Ferrer i Jané 2011), Turó dels Dos Pins (BDHesp-B.44.16) i la recent de Vilademuls (BDHesp-GI.07.02; Ferrer i Jané i Sánchez e.p. 2017).

Així doncs, caldria pensar que aquest vas hauria de venir d'un jaciment prou al S per seguir l'escola paleogeogràfica edetana, cercles verd i vermell del mapa, però prou al N com per usar l'element **baikar**, àrea del cercle negre del mapa. L'àrea emmarcada pel cercle lila del mapa seria l'àrea més probable de procedència, el S de la província de Tarragona, Castelló i el N de la de València, àrea tradicionalment considerada ileravona. Àrea de fet correspon amb la informació facilitada a la Fundació pel venedor de la peça.

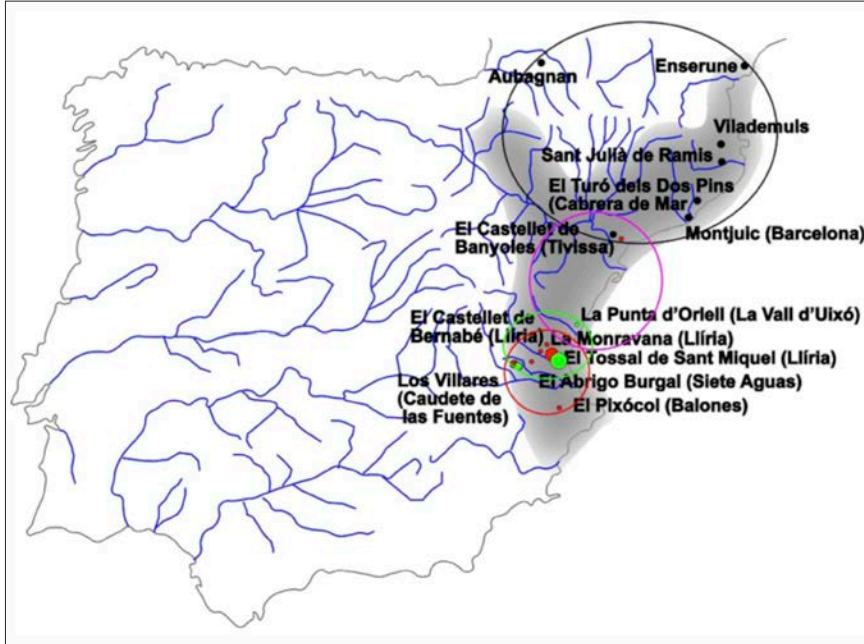

Fig. 9: En vermell, jaciments amb **ti3**. En verd, jaciments amb **be10**. En negre, jaciments amb **baikar**.

LA INSCRIPCIÓ PINTADA FALSA JA PUBLICADA

Tot i destacar les característiques excepcionals de la peça, en no pronunciar-se explícitament sobre la seva falsedat, el primer editor (Rodríguez Ramos 2005c: 7-8) dona peu a considerar que es tracti d'una inscripció autèntica. Es troba pintada a la paret exterior d'una tenallera (BDHesp-SP.01.11) i va ser publicada amb la lectura **ani kiskeaten · nmšunf · nmšunfke** a partir de fotografies que incloïen els 11 primers signes i d'un dibuix de

tota la inscripció. La lectura de l'*editio princeps* es pot corregir, atès que el signe que es llegia **ki** és estrictament un signe **a** d'estil sud-oriental tot i que en el límit també podria ser un signe **ka1** amb els traç central unint els laterals o un signe **a** nord-oriental mal traçat. Davant del fragment ani hi ha un espai amb els signes quasi esborrats no reflectits a *editio princeps*, però que encara són visibles, amb seguretat un signe **s5** i potser un signe **ti1** de tres traços. També s'aprecien bé els tres punts que separen aquest segment de l'anterior. Després d'aquest segment

Fig. 10: Fotografies de la inscripció falsa ja publicada.

Fig. 11: Inscripcions pintades falses de Royal Athena.

hi ha un espai sense signes i on la decoració interromp l'espai del text, cosa que marca l'inici del text. Així doncs, la lectura restaria **askeaten · nm̄sun̄f̄ · nm̄sun̄f̄ke · tisani**.

Es detecten dues seqüències aberrants **nm̄s**, per duplicat, i **n̄f̄**. Al meu parer, la presència de les seqüències aberrants és causa suficient per considerar la falsedat de la inscripció, en un context en què aquestes seqüències són inexplicables, tenint en compte la qualitat i el perfecte estat de conservació de la gerreta. Si el text presentés problemes de lectura o alguna anomalia que pogués fer pensar que s'ha omès intencionadament o per error algun signe, les seqüències aberrants podrien estar justificades, però no és el cas. En contra Rodríguez Ramos (2005c: 7), tot i que s'estranya d'aquestes seqüències, considera que podrien ser degudes a peculiaritats ortogràfiques locals.

En tot cas, cal considerar la possibilitat remota, però que almenys en un cas ja s'ha demostrat certa. La realització de falsificacions inspirades en dibuixos de peces autèntiques inèdites. És el cas de les gerretes falses del Museu de València i de Castelló que van ser realitzades a partir del dibuix d'una peça autèntica (Ferrer i Jané i Escrivà 2013). Afortunadament el model s'ha pogut localitzar en una col·lecció privada corroborant que el dibuix era acurat pel que

fa a la inscripció. No ho eren tant les còpies, que intercanviaven la posició d'algun signe i repetien seqüències o afegien signes sense sentit. En aquest cas, l'únic que es pot dir, és que la seqüència **aten · nm̄sun̄f̄** podria ser una deformació del fragment **aden · nīsun̄in** present precisament a la inscripció usada de model per fabricar falsos (Ferrer i Jané i Escrivà 2013). Podria ser que els falsaris s'haguessin inspirat en aquesta mateixa peça, però podria ser que el model fos una altra.

ALTRES INSCRIPCIONS FALSES DEL MUSEU DE FIGUEROLES DEL CAMP

Al meu parer la resta d'inscripcions ibèriques del museu són falses. Una tapa d'urna amb una llarga inscripció pintada (fig. 12, 3); dues esteles de pedra decorades, una amb una inscripció de dues línies en escriptura sud-oriental (fig. 12, 8) i l'altra amb més de dotze línies de text (fig. 12, 9); tres làmines de plom, dues d'espectaculars per les seves dimensions (fig. 12, 1 i 2) i un petit fragment d'aparença més normal (fig. 12, 11), però de contingut igualment irregular; tres inscripcions pintades, un *lebes* (fig. 12, 10), un càlat (fig. 11, 1) i una tenalla (fig. 11, 2); un esgrafiata a la paret d'un

Fig. 12: Altres falsos del museu de Figuerola.

càlat (fig. 12, 4); així com tres glands de plom, dos d'ells amb llegendes monetals (fig. 12, 5, 6 i 7). Com a curiositat, cal indicar que les dues inscripcions pintades de la fig. 11 van ser adquirides a la casa de subhastes *Royal Athena* el 2012, tot i que catalogades com a cel·tibèriques, i encara es poden consultar a la web i als catàlegs *on-line*².

De forma intencionada, no entraré en els detalls dels indicis de falsedat en cada cas, només indicaré que en molts casos el mateix suport ja és indicatiu suficient per descartar l'autenticitat de la inscripció, mentre que en d'altres el suport està més aconseguit, potser en algun cas sigui un suport autèntic originalment anepigràfic, i cal aleshores analitzar la inscripció. En aquests casos, la presència de textos copiats, signes inventats o mal copiats, seqüències aberrants i incoherències paleogràfiques són els principals indicis de falsedat.

CONCLUSIONS

En primer lloc, cal destacar que d'entre tots els objectes amb epigrafia ibèrica del museu de Figuerola del Camp, els dos vasos caliciformes estudiats en aquest treball són els més modestos d'un conjunt espectacular de peces amb llargues inscripcions, en el qual destaquen magnífiques ceràmiques pintades i espectaculars esteles. Desgraciadament, excepte els dos vasets, la resta són falsificacions.

Les dues inscripcions presenten característiques paleogràfiques similars, circumstància que permet pensar que van ser realitzades per la mateixa persona, o en tot cas per persones de la mateixa escola epigràfica. Desgraciadament, la manca de context arqueològic impedeix confirmar d'on procedeixen, tot i que un dels contextos més característics d'aparició dels vasos caliciformes són les coves santuari.

En tot cas, tots els indicis apunten que la procedència indicada pel venedor de la peça, la província de Castelló, podria ser correcta. Aquesta localització permetria compatibilitzar la informació derivada de l'estudi paleogràfic amb la del lèxic usat. Tot i que, paleogràficament els signes **ti3** i **be10** són característics de l'escola edetana, l'ús de l'element **baikar** és característic de l'extrem N del territori ibèric. Addicionalment, cal tenir present que l'ús de vasos caliciformes en coves santuaris presenta una distribució compatible, ja que presenta la màxima densitat a la zona contestana o edetana, però amb extensions que arriben fins al S de Tarragona.

Pel que fa al text del segon vas, s'ha de destacar que hi apareix l'element **iusdis**, que podria ser un nou element del paradigma d'**iunstir**. En tot cas, cal assenyalar que la fragmentació del text impedeix fer-ne una anàlisi acurada i que l'estructura general del text no acaba d'encaixar bé en cap dels models coneguts. El fet que sigui una inscripció circular sense inici clar afegeix dificultats a l'anàlisi. A més de l'element **iusdis**, sembla que s'hi podrien arribar a identificar tres possibles antropònims, **tarban**, **[i]arban** i **([- -])digir** i que cap dels tres aniria acompanyat de cap morf. Tot i que el fet que dos d'ells acabin amb el freqüent **ban**, que caracteritza els substantius i que apareix tres vegades al text del primer vas, introdueix dubtes a la interpretació antroponímica.

El text del primer vas és el més interessant, ja que s'hi identifiquen cinc elements ja prèviament coneguts en altres inscripcions ibèriques: **ire**, **bidia**, **bene**, **baikar** i **ban** que formen un text ben estructurat. La novetat és que per primera vegada apareixen conjuntament, fet que permet extrapolar algunes de les característiques que s'havien identificat per alguns, als altres.

Fins l'aparició d'aquest text, l'element **bidia** només s'havia documentat en escriptura ibèrica sud-oriental en la forma **bidiar** i per tant passa a engruixir els termes ibèrics que es documenten en ambdues escriptures, circumstància important, tant pel desxiframent de l'escriptura sud-oriental, com per identificar la base lingüística comuna entre els ibers del nord i els del sud, més enllà de les diferències culturals que subratlla el fet d'usar escriptures diferents.

El fet més remarcable és que per primera vegada es documenta l'element **bidia(r)** combinant amb **ban** i amb **ire**, com el parell **kešta(m)n / kaštaum**, fet que confirma la seva adscripció al grup dels probables substantius, tal com ja se sospitava per la seva repetida aparició sobre el mateix suport, els plats de plata d'Abengibre. La presència

de l'element **bidia** sense la **r** final que el caracteritza en les ocurrències conegudes, segueix el mateix comportament que el d'altres possibles substantius com seria el cas del parell **šali/šalir**.

També cal destacar que la combinació per primera vegada de **baikar** amb **ban** confirma la seva adscripció al grup dels probables substantius, tal com ja se sospitava per la seva repetició sobre petits vasos, i al subgrup dels que combinen alhora amb **ban** i amb **ire**. De fet, un altre cop **baikar** apareix sobre un vas de petites dimensions, confirmant la pertinença d'aquest element al camp semàntic d'aquest tipus de vasos o dels actes culturals en què eren usats. Tot i que el context arqueològic de la peça és desconegut, el sentit cultural que se suposa per a **baikar** es reforça en aquest cas pel mateix suport, ja que els vasos caliciformes són característics del context cultural ibèric.

El darrer en afegir-se al grup de probables substantius podria ser **bene**, ja que també combina amb **ban**, tot i que si **bidiabene** fos un substantiu compost **bene** no tindria que ser necessàriament un substantiu. En aquesta segona alternativa, el paral·lelisme de **bidiabene** (o ***bediabene**) amb el segment **benebedan(er)** d'una inscripció pintada de Lliria, on tot i la inversió de la posició dels elements del compost, permet plantejar la possibilitat que representessin conceptes relacionats, si tal com sembla, l'arrel **bid/bed** de **idan/bedan** és la mateixa que la de **bidia/bedia**.

Tot i la tipologia similar dels dos vasos caliciformes, les característiques paleogràfiques compatibles de les dues inscripcions i d'una tècnica de realització també similar, cal destacar que els textos no tenen res a veure l'un amb l'altre. Tot apunta que ambdós vasos procedeixen del mateix jaciment i que probablement van ser espoliats d'un mateix context, però que en aquest context hi desenvolupaven funcions diferents, potser complementàries. En el primer vas s'hi documenta un mena de fórmula que cal suposar cultural o votiva on no hi figura cap antropònim, només substantius i determinants: **· ire[bi]diabeneban [·] bidiban · baikarban**, mentre que en el segon, potser hi podrien estar representats els noms dels oferents si la hipòtesi antroponímica es confirma, en aquest context potser es podria relacionar la forma fins ara no documentada **iusdis**, del paradigma d'**iunstir**, sigui un verb o un substantiu, amb el fet que hi hagi més d'una persona implicada en l'acció.

Finalment, pel que fa a l'estructura del primer text, i tenint en compte que excepte, el primer element, determinat per **ire**, la resta dels elements que s'hi identifiquen encaixarien com a substantius determinats per **ban**, es

podria plantejar com a hipòtesi que s'estigués definint una equació d'una certa compatibilitat entre els elements que formen la inscripció, si el verb elidit entre tots els substantius identificats fos el verb 'ser'. De forma que el vas podria ser qualificat allora com un *bidia*, com un *bene* i com un *baikar*.

Si fos així, almenys en el context d'aquesta inscripció, sembla que *bidia*, que fins ara només apareixia en plats de plata, també seria aplicable als petits vasos caracteritzats per *baikar* i per tant *bidia* no hauria de ser un concepte lligat a una forma de recipient concreta, sinó a la funció votiva per la qual era usat.

NOTES

1. Agraeixo a Àngel Segarra, president de la fundació, i a Anna Costa, restauradora de les peces, la seva col·laboració i les facilitats per inspeccionar les inscripcions del museu. Agraeixo també les correccions i els suggeriments de l'avaluadora anònima de la revista que han millorat el resultat final.
2. Art of the Ancient World (Vol. XXIII, 2012) n° 131 i 132: <https://issuu.com/royalathena/docs/aaw12> <http://www.royalathena.com/PAGES/SardinianIberianCatalog/GMQ37.html>. <http://www.royalathena.com/PAGES/SardinianIberianCatalog/GMQ38.html>. Consultat el 18/3/2017. Les dues fotografies de l'esquerra de la Fig. 12 són del catàleg del 2012 de Royal Athena. Per la n° 130 del catàleg del 2012, similar a la 131, però sense inscripció, s'indica que el preu són 37.500\$ (<http://www.royalathena.com/media/intropagespics/AAW-12priceList.pdf>). Les tres peces consten com a procedents de la col·lecció Brian North Lee (Chiswick, Anglaterra), adquirides originalment el 1986.

BIBLIOGRAFIA

- DE FARIA, A. M. (1990-1991): Antropónimos em inscrições hispânicas meridionais, *Portugalia Nova Serie XI-XII*, 73-88.
- DE FARIA A. M. (1991): Recensões bibliográficas. Jürgen Untermann, Monumenta Linguarum Hispanicarum. Band III. Die iberischen Inschriften aus Spanien. Wiesbaden, 1990, 2 vols., 339 + 661p.", *Conimbriga* 30, 187-197.
- DE FARIA, A. M. (2003): Crónica de onomástica paleo-hispánica (6), *Revista Portuguesa de Arqueologia* 6-2, 313-334.
- DE HOZ, J. (1979): Escritura e influencia clásica en los pueblos prerromanos, *Archivo Español de Arqueología* 52, 227-250.
- DE HOZ, J. (2011): *Historia lingüística de la Península Ibérica en la antigüedad. II. El mundo ibérico prerromano y la indoeuropeización*, Madrid.
- FERRER I JANÉ, J. (2005): Novetats sobre el sistema dual de diferenciació gràfica de les oclusives, *Acta Palaeohispanica IX: Actes del IX Col·loqui Internacional de Llengües i*

Cultures Paleohispàniques, (Barcelona 20-24 d'octubre de 2004) [= *PalHisp* 5], (F. Beltrán, C. Jordán, J. Velaza, eds.), Zaragoza, 957-982.

- FERRER I JANÉ, J. (2006): Nova lectura de la inscripció ibèrica de La Joncosa, *Veleia* 23, 127-167.
- FERRER I JANÉ, J. (2007): Sistemes de marques de valor lèxiques sobre monedes ibèriques, *Acta Numismàtica* 37, 53-73.
- FERRER I JANÉ, J. (2008): ibèric **kaštaun**: un element característic del lèxic sobre torteres, *Cypsela* 17, 253-271.
- FERRER I JANÉ, J. (2009): El sistema de numerales ibèric: avances en su conocimiento, *Acta Palaeohispanica X. Actas do X Colóquio internacional sobre Línguas e Culturas Paleohispánicas* (Lisboa, 26-28 de Fevereiro de 2009) [= *Pal-Hisp* 9] (F. Beltrán, J. D'Encarnação, A. Guerra, C. Jordán, eds.), Zaragoza, 451-479.
- FERRER I JANÉ, J. (2010): El sistema dual de l'escriptura ibèrica sud-oriental, *Veleia* 27, 69-113.
- FERRER I JANÉ, J. (2011): Ibèric **baikar**: un nou testimoni en un escif àtic de Sant Julià de Ramis, *Excavacions arqueològiques a la muntanya de Sant Julià de Ramis* 4, 203-217.
- FERRER I JANÉ, J. (2016): Une inscription rupestre ibère inédite de Ger (Cerdagne) avec la formule neitin iunstir, *Sources – Les cahiers de l'Âne Rouge* 4, 13-28.
- FERRER I JANÉ, J.; ESCRIVÀ, V. (2013): Quatre noves inscripcions ibèriques pintades procedents de Llúria, *Acta Palaeohispanica XI. Actas del XI Coloquio internacional de Lenguas y Culturas Prerromanas de la Península Ibérica* (Valencia, 24-27 de octubre de 2012) [= *PalHisp* 13] (X. Ballester, F. Beltrán, F. J. Fernández Nieto, C. Jordán, J. Siles, eds.), Zaragoza., 461-482.
- FERRER I JANÉ, J.; SÁNCHEZ, M. (e.p. 2017): L'enigma b'oide al descobert: **kaštaun** i **baikar** en sengles inscripcions ibèriques sobre una tortera i un vaset de Vilademuls, *RAP*.
- FERRER I JANÉ, J.; GARCÉS, I. (2013): El plom ibèric escrit del Tossal del Mor (Tàrraga, l'Urgell), *Urtx* 27, 102-113.
- FLETCHER, D. (1981): Los plomos escritos (Orley I, VI y VII), *Materiales de la necropolis iberica de Orley (Vall d'uxó, Castellón)* (N. Mesado, C. Aranegui, D. Fletcher, A. Lázaro), Serie Trabajos Varios. S.I.P. 70, 63-131.
- GONZALEZ-ALCALDE, J. (2009): Una aproximación cultural a los vasos caliciformes ibéricos en cuevas-santuario y yacimientos de superficie, *QPAC* 27, 83-109.
- GORROCHATAGUI, J. (2002): Nota sobre las inscripciones ibéricas de Aubagnan (Landas, Francia), *Erramu Boneta: Festschrift for Rudolf P.G. De Rijk*, 299-301.
- MICHELENA, L. (1976): Ibérico –en, *Actas del I Coloquio sobre Lenguas y Culturas Prerromanas de la Península Ibérica* (Salamanca, 27-31 Mayo 1974) (F. Jordá, J. de Hoz, L. Michelena, eds.), Salamanca, 353-362.
- MONCUNILL, N. (2007): *Lèxic d'inscripcions ibèriques (1991-2006)*, Tesi Doctoral, Universitat de Barcelona.
- MONCUNILL, N. (2010): *Els noms personals ibèrics en l'epigrafia antiga de Catalunya*, Barcelona.

- MONCUNILL, N.; GORROCHATAGUI, J.; FERRER I JANÉ, J. (2016): Nueva lectura de la inscripción ibérica sobre piedra conservada en el museo de Cruzy (Hérault), *Veleia*, 259-274.
- ORDUÑA, E. (2005): Sobre algunos posibles numerales en textos ibéricos, *Acta Palaeohispanica IX: Actes del IX Col·loqui Internacional de Llengües i Cultures Paleohispàniques*, (Barcelona 20-24 d'octubre de 2004) [= *PalHisp 5*] (F. Beltrán, C. Jordán, J. Velaza, eds.), Zaragoza, 491-506.
- ORDUÑA, E. (2006): *Segmentación de textos ibéricos y distribución de los segmentos*, Madrid.
- ORDUÑA, E. (2009a): Nueva interpretación de la inscripción de Betatun. *Veleia* 26: 359-362.
- ORDUÑA, E. (2009b): De nuevo sobre el sufijo ibérico -te, *Acta Palaeohispanica X. Actas do X Colóquio internacional sobre Línguas e Culturas Paleo-hispánicas* (Lisboa, 26-28 de Fevereiro de 2009) [= *PalHisp 9*] (F. Beltrán, J. D'Encarnação, A. Guerra, C. Jordán, eds.), Zaragoza, 501-514.
- PANOSA, M. I. (1993): Nuevas inscripciones ibéricas de Cataluña, *Complutum* 4, 175-222.
- QUINTANILLA, A. (2005): Palabras de contenido verbal en ibérico, *Palaeohispanica* 5, 507-520.
- PÉREZ OROZCO, S. (2009): Construcciones posesivas en ibérico, *Estudios de Lenguas y Epigrafía Antiguas - E.L.E.A.* 9, 561-578.
- RAURET, A. M. (1962): Consideraciones sobre hallazgos ibero-romanos en la "Fontmajor" (Espluga de Francolí), *VII CNA* (Barcelona, 1961), Zaragoza, 1962, 251-255.
- RODRÍGUEZ RAMOS, J. (2002): La hipótesis del vascoiberismo desde el punto de vista de la epigrafía íbera, *Fontes Linguae Vasconum* 90, 197-217.
- RODRÍGUEZ RAMOS, J. (2004): *Análisis de epigrafía íbera*, Anejos de *Veleia*, Series Minor 12, Vitoria-Gasteiz.
- RODRÍGUEZ RAMOS, J. (2005a): Introducció a l'estudi de les inscripcions ibèriques, *Revista de la Fundació Privada Catalana per l'Arqueologia Ibèrica* 1, 13-144.
- RODRÍGUEZ RAMOS, J. (2005b): La problemática del sufijo «primario» o «temático» -k- en la lengua íbera, *Faventia* 27/1, 23-38.
- RODRÍGUEZ RAMOS, J. (2005c): Informe sobre la transcripción de las inscripciones de tres tinajillas, *Revista de la Fundació Privada Catalana per l'Arqueologia Ibèrica* 1, 7-8.
- RODRÍGUEZ RAMOS, J. (2014): Nuevo Índice Crítico de formantes de compuestos de tipo onomástico íberos, *ArqueoWeb* 15, 2014, 81-238.
- SILGO, L. (1994): *Léxico ibérico*, Valencia.
- SILGO, L. (1996): Avance a un estudio de las formas flexivas en ibérico, *La Hispania prerromana. Actas del VI Coloquio sobre Lenguas y Culturas Prerromanas de la Península Ibérica* (Coimbra, 13-15 de octubre de 1994) (F. Villar, J. D'Encarnação, eds.), Salamanca, 301-310.
- UNTERMANN, J. (1975): *Monumenta Linguarum Hispanicarum. I Die Münzlegenden*, Wiesbaden.
- UNTERMANN, J. (1980): *Monumenta Linguarum Hispanicarum. II Die iberischen Inschriften aus Sudfrankreich*, Wiesbaden.
- UNTERMANN, J. (1990): *Monumenta Linguarum Hispanicarum Band III. Die iberischen Inschriften aus Spanien*, Wiesbaden.
- UNTERMANN, J. (1996): Los plomos ibéricos, *Estudios de Lenguas y Epigrafía Antiguas - E.L.E.A.* 2, 75-108.
- UNTERMANN, J. (2001): Algunas novedades sobre la lengua de los plomos ibéricos, *Religión, Lengua y Cultura Prerromanas de Hispania. Actas del VIII Coloquio sobre Lenguas y Culturas Prerromanas de la Península Ibérica* (Salamanca, 11-15 de mayo de 1999) (F. Villar, M. P. Fernández, eds.), Salamanca, 613-627.
- UNTERMANN, J. (2002): Dos nuevos textos ibéricos del sur de Francia, *Palaeohispanica* 2, 355-361.
- VELAZA, J. (1991): *Léxico de inscripciones ibéricas (1976-1989)*, Barcelona.
- VELAZA, J. (2003) = ASENSIO, D.; MIRÓ, M.; SANMARTÍ, J.; VELAZA, J. (2003): Inscripció ibèrica sobre plomo procedente de Castellet de Banyoles (Tivissa), *Palaeohispanica* 3, 195-204.
- VELAZA, J. (2004): *Chronica epigraphica iberica VI* (2003), *Palaeohispanica* 4, 325-332.
- VELAZA, J. (2011): Cuestiones de morfología verbal en ibérico, *A Greek Man in the Iberian Street. Papers in Linguistics and Epigraphy in Honour of Javier de Hoz* (E. R. Luján, J. L. García, eds.), Innsbruck, 295-304.